

USPJEŠNOST TOKA PENELOŠKOG TRETMANA U RELACIJI S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU U RANIJOJ ŽIVOTNOJ DOBI ISPITANIKA ¹

Nivex Koller-Trbović

Originalni znanstveni članak

Fakultet za defektologiju
Sveučilišta u Zagrebu

UDK: 376.58

SAŽETAK

Na uzorku ispitanika (osuđenih osoba) iz KPD Lepoglava kvazikanoničkom korelacijskom analizom tražene su relacije između toka penološkog tretmana i ranije prisutnih poremećaja u ponašanju kod ispitanika. Procjena uspješnosti toka penološkog tretmana vršena je u dvije vremenske točke (nakon tri i nakon 6 mjeseci tretmana).

U obje vremenske točke izolirana su dva značajna kvazikanonička faktora, čiji sklop i struktura (posebno prvog) upućuju na zaključak da se izrazito negativni efekti penološkog tretmana mogu očekivati kod onih osuđenih osoba koje su već u ranoj dječjoj dobi pokazivale značajna odstupanja u ponašanju i veći intenzitet poremećaja u ponašanju. Iako se čini da su prema tim osobama u doba djetinjstva i maloljetništva poduzimane određene intervencije društva, očito je da one nisu dale adekvatne rezultate, niti su djelovale u smjeru suzbijanja i sprečavanja dalje kriminalne aktivnosti tih osoba.

1. UVOD I PROBLEM

Teškoće evaluacije svakog, pa tako i penološkog tretmana proizlaze iz kompleksnosti problematike koja se ispituje. Često nije nimalo jednostavno razlučiti koji su to faktori koji pridonose boljim efektima tretmana, odnsono koji štete ili predstavljaju prepreku uspješnom toku i rezultatima tretmana.

U literaturi se često naglašavaju problematični efekti institucionalnog tretmana i postpenalne integracije osoba koje su prošle takav tretman. Pretežno katamnestička istraživanja efikasnosti in-

stitucionalnog tretmana usmjerena na ponašanje individue u posttretmanskom razdoblju ukazuju na vrlo skromne, čak nikakve efekte institucionalnog tretmana, što je dovelo do kritike institucionalnog tretmana, te se danas često govori o krizi institucionalnog tretmana. Brojne uzroke za takvo stanje navodi i Mejovšek (1986), te Kovačević (1981), Bačić (1988), Davidović (1978) i drugi.

Šakić (1984) smatra da ideja resocijalizacije u praksi još uvijek nije dostignuta, te da se resocijalizacija često poistovjećuje s pojmom institucionalizacije. Autor smatra da se resocijalizacija neće moći do kraja provesti

¹ Ovaj rad je dio projekta pod naslovom "Relacije psiholoških, socioloških i kriminoloških karakteristika osuđenih osoba i njihova ponašanja za vrijeme izdržavanja kazne lišenja slobode" kejeg realizira Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu.

bez normalne socijalne sredine, pa posebno naglašava važnost postinstitucionalnog tretmana osuđenih.

Nude se i alternativna rješenja kao npr. otvorene ustanove, izvaninstitucionalni tretman i sl. (Mejovšek, 1989).

Polazeći od pretpostavke da je za određeni dio osuđeničke populacije institucionalni tretman nužnost, neophodno je i dalje raditi na istraživanju onih elemenata tretmana, utjecaja na njegov tok i sl., a koji mogu biti realna podloga za uspješne efekte posttremanske integracije. Osim katamnističkih istraživanja efikasnosti tretmana i resocijalizacije osuđenih osoba, naglašava se potreba istraživanja toka tretmana kroz određena vremenska razdoblja, a sa svrhom unošenja određenih promjena za vrijeme tog procesa, ukoliko se pokaže potrebnim, tj. ukoliko do tada primjenjeni tretman nije dao očekivane rezultate. Radi se o mjerenju efikasnosti toka tretmana za vrijeme institucioanalizacije osuđenih osoba, a cilj koji bi iz toga trebao proizlaziti usmjeren je, naravno na što uspješniju resocijalizaciju osuđenih osoba, tj. na njihovu integraciju u redovan život. Jedan od zaključaka istraživanja efikasnosti tretmana na populaciji maloljetnika, također naglašava potrebu preispitivanja tretmana u penalnom razdoblju, kako se, kao što je bio slučaj u tom istraživanju, ne bi ponovili vrlo slabi efekti resocijalizacije (Kovačević, 1981).

Međutim, sadašnji dometi teorije i prakse ukazuju na niz nerješениh pitanja i nepoznanica koje predstavljaju bazu za takav pristup problemu i u odnosu na njegovo istraživanje i u odnosu na interveniranje i unošenje promjena u praksi penološkog tretmana, tj. penalnih ustanova. Neke od tih

nepoznanica proizlaze iz problema dijagnosticiranja i klasifikacije, tehnika za mjerenje nastalih promjena, modela i metoda tretmana u odnosu na sastav grupa osuđenih osoba itd. (Mejovšek, 1989).

Spoznavanje relevantnih pokazatelja o mogućnostima tretmanskog utjecaja, o značaju i doprinosu pojedinih bio-psiho-socijalnih karakteristika ličnosti, o obilježjima sredine iz koje osoba dolazi i u koju se vraća, te njihov međusoban utjecaj i interakcija pod određenim okolnostima, predstavlja podlogu za izbor i planiranje tretmana, te domete koji se mogu očekivati.

U tom kontekstu orijentacija na poremećaje u ponašanju ispitanika u njihovoj ranijoj životnoj dobi, nije slučajna. Ona predstavlja usmjerenje na neke od mogućih faktora utjecaja na izbor vrste i oblika tretmana, na njegov tok, procjenu uspješnosti i sl.

Iz toga proizlazi i cilj ovog rada koji je usmjeren na utvrđivanje relacija između ranije prisutnih poremećaja u ponašanju kod osuđenih osoba i toka njihovog tretmana za vrijeme boravka u KP ustanovi. Time se želi odgovoriti na određena pitanja, npr. da li se kroz prizmu ranije prisutnih poremećaja u ponašanju osuđenih osoba može predvidjeti uspješnost penološkog tretmana, koji poremećaji u ponašanju su značajni prediktori toka tretmana, eventualno koja dob javljanja istih može biti od značaja za tok i rezultate tretmana i sl.

Cilj je, dakle utvrditi u kojoj mjeri i u kojem smjeru poremećaji u ponašanju u ranijoj dobi ispitanika mogu biti prediktori efikasnosti tretmana, tj. toka tretmana odraslih osuđenih osoba u penalnoj ustanovi.

Podloga od koje se polazi, bazirana na

ranijim istraživanjima (Bajer, 1984; Singer i sur., 1985; Uzelac i dr.; 1987; Mikšaj-Todorović, 1990; Viskiće-Štalc i Bujanović, 1990), određuje smjer očekivanja da ukoliko osoba ranije počinje ispoljavati poremećaje u ponašanju većeg intenziteta vremenom dolazi do fiksiranja takvog modela ponašanja, koji je teže dostupan utjecajima i promjenama usljed tretmana, te da će kod tih osoba tok tretmana teći sporije i uz teškoće, te uz smanjena očekivanja na uspjeh. Ukoliko je proces tretmana poremećen i otežan za očekivati je i lošiji uspjeh ukupne resocijalizacije (Ajduković, 1984; Gašljević i Martinušić, 1988). Odnosno, suprotno tome, tok i uspješnost tretmana trebali bi biti bolji ukoliko osoba ranije nije ispoljavala veći broj i intenzitet poremećaja u ponašanju, odnosno ukoliko se na vrijeme reagiralo adekvatnim mjerama i akcijama.

2. METODE RADA

2.1. Uzorak ispitanika

Mjerenje efikasnosti penološkog tretmana u toku njegova provođenja, započeto je na slučajno formiranom uzorku od 406 osuđene osobe muškog spola, u dobi od 21-60 godina života, koje su se nalazile u Prijemnom odjelu KPD Lepoglava, a bile su osuđene na kaznu lišenja slobode u trajanju dužem od 1 godine. Iz različitih razloga (premještaj osuđenih osoba u druge ustanove, organizacioni problemi i sl.) došlo je do "osipanja" prvotnog uzorka, tako da broj ispitanika po pojedinim vremenskim tačkama nije identičan.

Procjena efikasnosti toka penološkog tret-

mana u ovom radu, vršena je kroz prvu i drugu tačku mjerenja (nakon 3 i nakon 6 mjeseci). U 1. vremenskoj tački broj ispitanika iz uzorka iznosi 211, a u 2. vremenskoj tački 143 osuđene osobe.

2.2. Uzorak varijabli

Indikatori uspješnosti penološkog tretmana u toku njegovog tretmana provođenja uzeti su iz Penološke ankete koja sadrži 199 itema. Metodom glavnih komponenata za svaku vremensku tačku posebno, dobivena je glavna komponenta uspješnosti penalnog tretmana, koju čini 50 itema. Za potrebe ovog rada penološki tretman definiran je sa slijedećih 16 varijabli:

1. Kakav je bio radni učinak ispitanika na radnom mjestu na kome je pretežno radio? (027)
2. Koliko je ispitanik imao škarta na radnom mjestu na kome je pretežno radio? (028)
3. Kakav je bio odnos ispitanika prema stroju, alatu, opremi i sl. na radnom mjestu na kome je pretežno radio? (029)
4. Kakav je bio odnos ispitanika prema ostalim osuđenicima na radnom mjestu na kome je pretežno radio? (030)
5. Kakav je bio odnos ispitanika prema prvoj nadređenoj osobi u procesu rada na radnom mjestu na kome je pretežno radio? (031)
6. Kakva je bila uspješnost ispitanika u usmjerenom obrazovanju? (037)
7. Kakva je bila ukupna uspješnost ispitanika u aktivnostima slobodnog vremena? (067)
8. Kakav je bio odnos ispitanika prema

- prvoj nadređenoj osobi u domeni aktivnosti slobodnog vremena? (068)
9. Kakav je bio odnos ispitanika prema ostalim osuđenim osobama u domeni aktivnosti slobodnog vremena? (069)
10. Kakav je bio odnos ispitanika prema opremi i materijalu u domeni slobodnog vremena? (070)
11. Kako ocjenjujete ukupnu aktivnost ispitanika u svim oblicima osuđeničke samouprave u kojima je sudjelovao? (099)
12. Kakva je bila pozicija ispitanika u odgojnoj grupi? (105)
13. Da li je ispitanik u proteklom mjesecu dobio nagrade ili pogodnosti? (111)
14. Da li je ispitanik u proteklom mjesecu bio disciplinski kažnjavao? (123)
15. Da li je ispitanik imao intervenciju stručnjaka (psihijatra, liječnika, psihologa, socijalnog radnika, pedagoga i sl.)? (156)
16. Kako u cjelini ocjenjujete ponašanje ispitanika u proteklom razdoblju u odnosu na prethodno? (174)

Procjenu uspješnosti penalnog tretmana u 1. i 2. vremenskoj točki mjerenja donosili su odgajatelji KPD posebno za svakog ispitanika iz uzorka, na skali od 5 mogućih izbora (od najnepovoljnije do najpovoljnije procjene).

Prostor poremećaja u ponašanju ispitanika od najranije dobi i kasnije, definiran je velikim brojem varijabli. Zbog toga će ukratko biti prikazana glavna obilježja i sadržaj

tog prostora. Varijable su sastavni dio upitnika pod nazivom Podaci o ispitaniku (posebno konstruiranog za potrebe ovog istraživačkog projekta).

Spomenute varijable evidentiraju eventualnu prisutnost i intenzitet poremećaja u ponašanju u širem smislu u dobi do 11 godina, 12-15, 16-18 i poslije 19 godina života, kroz: kasno dolazanje kući, bježanje od škole i kuće, skitnju, konzumiranje alkohola, droga, prosjačenje, kockanje, uništavanje predmeta, krađu u i izvan kuće, đeparenje, tapkarenje, neposlušnost, svađe, drskost, tučnjave, kontakte sa sredinom prostitutki i sl. Druga grupa varijabli odnosi se na procjenu mogućnosti za školovanje i zapošljavanje u mjestu boravka ispitanika, na odnos prema školi i zaposlenju, uspjeh u istome i sl. Treća grupa varijabli evidentira vrstu i intenzitet društvene reakcije na poremećaje u ponašanju ispitanika u ranijoj dobi (intervencije službe socijalne zaštite, milicije, suca za prekršaje, redovnog suda i sl.).

Informacije iz navedenog upitnika bazirane su na samoiskazu osuđenih osoba u vrijeme njihovog boravka u Prijemnom odjelu KPD Lepoglava.² Ispitivanje je bilo grupno, a provodili su ga psiholozi navedenog odjela. Izvršeno je tokom 1986. i 1987. godine.

2.3. Metode obrade podataka

Relacije uspješnosti penološkog tretmana u toku njegova provođenja s poremećajima u ponašanju ispitanika u njihovoj ranijoj životnoj dobi, analizirane su primjenom programa QCR (Momirović, Dobrić,

² Viskić-Štalec i Bujanović (1990) navode da je primjena samoiskaza osobito primjerena izučavanju evolucije devijantnog i delinkventnog ponašanja, budući omogućava bolje zahvaćanje kvalitativnih aspekata.

Karaman, 1983), koji se temelji na maksimizaciji kovarijanci linearnih kompozita dva skupa varijabli, uz uvjet ortonormalnosti transformacijskih matrica.

Navedena metoda korištena je iz razloga što nije toliko osjetljiva na veličinu uzorka ispitanika, broj varijabli i sl., a što je u ovom radu prisutno.

Tablica 1. - Svojevrsne vrijednosti, proporcija varijance i kumulativni zbir proporcija varijance u 1. v.t.

	Svojevrsna vrijednost	Proporcija varijance	Kumulativno	
1	33.521	.806	.806	
2	2.955	.071	.877	zadnja značajna svojs. vrijed.

Tablica 2. - Svojevrsne vrijednosti, proporcija varijance i kumulativni zbir proporcija varijance u 2. v.t.

	Svojevrsna vrijednost	Proporcija varijance	Kumulativno	
1	28.448	.732	.732	
2	3.263	.084	.816	zadnja značajna svojs. vrijednost

3. REZULTATI I DISKUSIJA

Kvazikanoničkom korelacijskom analizom i u 1. i u 2. vremenskoj točki mjerenja ekstrahirana su po 2 značajna para kvazikanoničkih faktora (Tablice 1 i 2). U obje vremenske točke prvi par faktora odnosi daleko najveće učešće u zajedničkoj varijanci prostora kojeg ti faktori ispljuju.

Zbog velikog broja varijabli (ukupno 330 u obje vremenske točke) u tekstu neće biti prikazani sklop i struktura ekstrahiranih faktora (podaci kod autora).

3.1. Prva vremenska točka

Prvi kvazikanonički faktor izoliran u prostoru poremačaja u ponašanju ispitanika u njihovoj ranijoj životnoj dobi definiran je

negativnim projekcijama svih varijabli stavljenih u ispitivanje. To, u taksonomskom smislu, znači da je kod ispitanika iz ove grupe u ranijoj dobi bio prisutan cijeli niz poremećaja u ponašanju i delinkventnog ponašanja. Isto tako, kod tih ispitanika susreću se intervencije socijalne zaštite i milicije i prije i poslije 18-e godine, sankcije suca za prekršaje i suda zbog počinjenih krivičnih djela, te lišenje slobode u kasnijoj dobi.

Najzastupljeniji oblici poremećaja u ponašanju koji se nalaze kod ove grupe ispitanika usmjereni su na agresivne oblike ponašanja. Nalazi se: neposlušnost u kući prema roditeljima, neposlušnost u školi ili na radnom mjestu, izazivanje i sudjelovanje u tučnjavama u školi ili na poslu, ali i na javnom mjestu, svađe u vlastitoj porodici i u školi, drskost prema nastavnicima i sl. Pored toga susreće se: izostajanje iz škole, povremeno konzumiranje alkohola i droga, kockanje, krađa izvan kuće, kasno dolaženje kući, bježanje od kuće, izostajanje iz škole, slab uspjeh u školi, neurednost u izvršavanju obaveza, napuštenje školovanja, uništavanje stvari, đeparenje, tapkarenje, povremeno izvan kuće dodir sa sredinom prostitutki i podvođača.

Važno je naglasiti da se većina manifestiranih ponašanja javlja, gotovo kroz cijelo ispitivano razdoblje, a posebno u dobi od 12 godina na dalje. Intervencije društva bile su česte, mada nije u potpunosti jasno na što su se odnosile. Činjenica je da posebno u mlađoj punoljetnoj dobi, te od 23 godine na dalje, vrsta sankcije je zatvor i to u trajanju dužem od 1 godine.

Sve to ukazuje na vrlo rani razvoj asocijalnih i antisocijalnih modela ponašanja, mada nije

moguće dati prikaz toka toga razvoja i zašto je došlo do tako intenzivnih i teških oblika ponašanja, pogotovo ako se ima u vidu da su i intervencije društva bile prisutne. One očito nisu ispunile očekivanja.

Indikativni oblici ponašanja i karakteristike ovog faktora su agresivni i sociopatski modeli ponašanja, te vrlo rana dob javljanja istih.

Par prethodnom faktorom ekstrahiran u prostoru tretmana, u taksonomskom smislu, upućuje na nepovoljne karakteristike toka tretmana kod ispitanika u prva tri mjeseca njihovog boravka u ustanovi. To se posebno odnosi na procjenu uratka i uspješnosti ispitanika na radu, te njihova odnosa prema pretpostavljenoj osobi i drugim osuđenima, gdje se te procjene kreću stalno prema odnosu i uspjehu koji je kod tih ispitanika lošiji nego kod ostalih. Slična je procjena za uspjeh u usmjerenom obrazovanju i u slobodnim aktivnostima. Osim toga radi se o osuđenima koji su prema procjeni odgajatelja zauzimali loš status u grupi, tj. koji su se izdvajali u negativnom smislu. Naprijed navedeno potkrepljuju i podaci da se radi o osuđenima koji nisu bili nagrađivani, niti su imali pogodnosti, ali su zato bili disciplinski kažnjavani i bile su potrebne intervencije različitih stručnjaka (psihijatra, psihologa, pedagoga i dr.). Ocjena cjelokupnog ponašanja ispitanika u protekla tri mjeseca informira da nije došlo do promjena, tj. da su ispitanici uglavnom ostali isti.

Stoga se može zaključiti da se faktoru ranih i intenzivnih poremećaja u ponašanju ispitanika pridružuje faktor neefikasnog i otežanog toka tretmana u prvoj vremenskoj točki mjerenja.

Drugi par kvazikanoničkih faktora izoliran u prostoru poremećaja u ponašanju i u prostoru tretmana, značajno je slabije definiran od prethodnog.

U prostoru poremećaja u ponašanju do 11-e godine, te od 12-15 godina susreće se pojačanje, drskost prema nastavniku, po koji put bježanje od kuće i škole, osrednji uspjeh u školi, te osrednje mogućnosti za školovanje u mjestu boravka. Uglavnom se ne nalazi agresivne modele ponašanja, niti sociopatsko ponašanje.

U prostoru efikasnosti toka tretmana u prva tri mjeseca susreće se jedino nešto bolji uspjeh nego kod drugih u aktivnostima slobodnog vremena i osuđeničkoj samoupravi.

Kako se radi o nedovoljno definiranom paru faktora, nema podloge za donošenje preciznijih procjena i zaključaka.

3.2. Druga vremenska točka

Prvi ekstrahirani kvazikanonički faktor u prostoru poremećaja u ponašanju ispitanika u ranijoj životnoj dobi, u drugoj vremenskoj točki, gotovo je identičan prvom faktoru u prvoj vremenskoj točki mjerenja. Ponovno se javlja niz najrazličitijih oblika poremećaja u ponašanju od najranije dobi, posebno od 12-e godine života na dalje. I opet se ističe verbalna i fizička agresivnost, te cijeli niz delinkventnog i asocijalnog ponašanja. Intervencija društva je bilo dosta, različitih, ali i opet bezuspješno jer se i poslije 18-e godine susreću česte intervencije milicije, te sankcije suda - kazne lišenja slobode u trajanju dužem od jedne godine.

Stoga ono što je rečeno za prvi faktor u prvoj vremenskoj točki, vrijedi i ovdje.

Par prethodnom faktorom izoliran u prostoru tretmana, također upućuju na niz teškoća i otežan proces penološkog tretmana kroz rad i radne aktivnosti, nepovoljnu poziciju u grupi, disciplinsko kažnjavanje i česte intervencije različitih stručnjaka. Ukupno ponašanje ispitanika u promatrana tri mjeseca procijenjeno je, od strane odgajatelja, lošije (pogoršano) u odnosu na prethodno razdoblje.

Kako se radi o procjeni toka tretmana nakon 6 mjeseci, kada se očekuje da su problemi adaptacionog perioda prebrođeni, navedeni rezultati upućivali bi na lošu prognozu daljeg toka tretmana, a time i na lošu prognozu ukupnog procesa resocijalizacije.

Drugi kvazikanonički faktor u prostoru poremećaja u ponašanju ispitanika, u drugoj vremenskoj točki, također ukazuje na niz poremećaja u ponašanju prisutnih već od rane dobi (11, 12 godina). Posebno se ističe bježanje od kuće i prosjačenje. Osim toga: kasno dolaženje kući, povremeno konzumiranje alkohola, krađe, đeparenje, tapkarenje, neurednost u izvršavanju obaveza, povremeno izostajanje iz škole, slabiji uspjeh u školi, neposlušnost, ponekad uništavanje predmeta i dr. Od intervencija koje su bile poduzete ističe se poslije 14 godine upućivanje u odgojnu ustanovu, a poslije 26-e godine lišenje slobode - zatvor.

Čini se da je kod ove grupe ispitanika kao reakcija na poremećaje u ponašanju uslijedilo upućivanje u odgojnu ustanovu. Ukoliko se gleda sa aspekta recidivizma, te intervencije očito nisu dale dugotrajnije efekte.

Par prethodnom faktorom u prostoru tretmana ukazuje na uspješnost ispitanika u aktivnos-

tima slobodnog vremena i u osuđeničkoj samoupravi. Nalazi se lošiji odnos prema nadređenoj osobi na radnom mjestu, te disciplinsko kažnjavanje. Ukupno ponašanje ispitanika u odnosu na prethodno razdoblje uglavnom je ostalo isto.

Ponovno se nalazi nedovoljno čista i definirana situacija unutar drugog para faktora izoliranog nakon 2. vremenske točke mjerenja, čime je ograničeno donošenje određenijih zaključaka.

Ovi rezultati ukazuju da ukoliko se poremećaji u ponašanju i delinkventno ponašanje javlja rano, te ukoliko su izostale pravovremene i adekvatne društvene intervencije, teško je očekivati pozitivne pomake u preodgoju odraslih osuđenih osoba u postojećim tretmanskim okvirima.

Na uzorku mlađih punoljetnih osoba počinitelja krivičnih djela, Viskiće-Štalec i Bujanović (1990) dolaze do slijedećih zaključaka: oni entiteti koji su manifestirali oblike devijantnog i delinkventnog ponašanja u mlađoj dobi, to isto čine i u starijoj dobi; anarhoidno ponašanje ne mijenja modalitete odrastanjem; općenito gledano evolucija delinkventnog ponašanja ima karakteristiku pojačavanja intenziteta.

Ajduković (1984) navodi rezultate nekih stranih istraživanja koja potvrđuju povezanost između delinkventne i devijantne aktivnosti u dobi do 14 godina i poremećaja u ponašanju u kasnijem razdoblju.

Singer i suradnici (1985) također navode rezultate brojnih kriminoloških istraživanja koja su pokazala da se znatan dio kriminalnih povratnika, pogotovo multirecidivista, regrutira od osoba koje su već prije 18-e

godine dolazile u sukob sa zakonom, te je nužno pažnju usredotočiti na kriminalitet djece i maloljetnika, pogotovo na kriminalni povrat ove dobne skupine počinitelaca krivičnih djela.³ Autori smatraju da se radi o nedovoljnoj efikasnosti reagiranja društva na rane pojave delinkventnog ponašanja, zbog čega se ono nastavlja i nakon 14. i 18. godine.

Evolucija delinkventnog i devijantnog ponašanja pospješena je neadekvatnim izborom intervencija, neefikasnošću primjenjenih intervencija, te zakašnjelom primjenom intervencija (Bujanović- Pastulović, 1990).

Na slične zaključke upućuje i jedno ranije istraživanje provedeno na populaciji maloljetnika u odgojnim ustanovama (Ajduković, 1984). Autorica navodi da su kod dijela maloljetnika intervencije službe socijalne zaštite često stigle prekasno ili su bile neadekvatne, a da je veći dio poremećaja u ponašanju u dječjoj dobi otkriven "posteriori" prilikom evidentiranja pojedinaca u kasnijoj dobi.

Vjerojatne propuste u ranoj detekciji i intervenciji kao moguće uzroke nepovoljne resocijalizacije maloljetnika u posttretmanskome razdoblju, navode i Hošek i suradnici (1974).

Neki od rezultata longitudinalnog istraživanja recidiviranja nakon zavodskog tretmana (poslije 18. godine) ukazuju da su ozbiljnija krivična djela počinili recidivisti koji su se regrutirali pretežno iz grupe djece koja su već u dječjoj dobi više puta ponovila delikt.

Prema tim maloljetnicima uglavnom su bile primjenjene institucionalne odgojne mjere, ali se većina od njih teško prilagođavala životu i tretmanu u zavodu. Zaključak je da za taj dio najproblematičnije populacije ranih delinkvenata tretman u zavodu nakon navršene 14. godine nije bio podesan i nije uspio spriječiti dalje delinkventno ponašanje (Bajer, 1984).

4. ZAKLJUČCI I PRIJEDLOZI

- slaba ili nikakva efikasnost u toku penalnog tretmana nađena je kod osoba koje su već kao djeca, a i kasnije kao maloljetnici, ispoljavali cijeli niz poremećaja u ponašanju. Kod tih ispitanika u 1. i u 2. vremenskoj točki prisutni su neadaptabilni oblici ponašanja, nedostupnost utjecajima i promjenama u okviru postojećeg tretmana. Ukoliko bi se nastavilo s takvim tretmanom za očekivati je da niti cjelokupan tretman neće dati povoljne efekte, te se kod tih osoba niti ne može očekivati dobra intergracija u redovnu sredinu i svakodnevn život.

- rani poremećaji u ponašanju, posebno agresivni⁴ i sociopatološki modeli ponašanja pokazali su se kao prediktori nepovoljnog toka tretmana, a vjerojatno i generalne uspješnosti penološkog tretmana

- radi se o evoluciji delinkventnog ponašanja kod osoba koje su rano počele ispoljavati poremećaje u ponašanju, a intervencije društva nisu bile na vrijeme niti adekvatne da spriječe daljnji razvoj kriminalnog ponašanja

³ Treba dodati, ne samo na kriminalnu aktivnost, već na poremećaje u ponašanju u širem smislu koji se rano javljaju i koji su kao takvi već rano prepoznatljivi.

⁴ Jedan od zaključaka istraživanja efikasnosti resocijalizacije nakon penalnog tretmana u relaciji s kognitivnim i konativnim karakteristikama maloljetnih delinkvenata, odnosi se na agresivne modele ponašanja koji su procjenjeni kao kontraindikacija za efikasnu resocijalizaciju.

- pitanje je da li se radi o osobama nedostupnim promjenama ili o neadekvatno odabranom tretmanu, o modelu rada koji nije bio primjeren ovoj kategoriji osuđenih osoba jer tretman koji se poduzima jednako prema svima, očito nije bio adekvatan ovoj populaciji osuđenih, što upućuje na potrebu unošenja promjena u praksi penalnih ustanova

- osim toga, prema analiziranim rezultatima, već nakon prve vremenske točke bilo je potrebno unjeti određene promjene u tretman jer taj model rada nije dao rezultate u preodgoju osuđenih osoba

Dva osnovna usmjerenja koja proizlaze iz svega do sada iznesenog ukazuju na:

1. Potrebu vršenja intervencija, pomaka i promjena u okviru postojećeg tretmana, odnosno primjenu različitih modela i metoda rada za vrijeme tretmana kada se pokaže da primjenjeni tretman ne daje očekivane rezul-

tate. Stoga je veću pažnju i angažman potrebno usmjeriti na iznalaženje modela tretmana primjerenih određenim grupama osuđenih osoba.

2. Ponovno naglašavanje ogromnog značaja rane detekcije, prevencije i rane intervencije društva u situacijama kada su poremećaji u ponašanju u začetku i kada se mogu opravdano očekivati rezultati na sprečavanju i suzbijanju devijantnog i delinkventnog ponašanja. Stoga tekst koji slijedi treba shvatiti kao upozorenje, ali i kao pravac djelovanja.

Ukoliko se adekvatnim metodama ne utječe na transformaciju ličnosti u vrijeme maloljetništva, nedovoljno stabilizirano ponašanje ostati će takvo vjerojatno i u kasnijoj dobi, tj, biti će učvršćeno u svojoj nestabilnosti i tako postati nepodobno ili smanjeno sposobno za socijalnu integraciju (Kovačević, 1981).

LITERATURA

1. Ajduković, M. (1984): Društveno neprihvatljivo ponašanje u odgojnim ustanovama. U: Institucionalni tretman osoba društveno neprihvatljivog ponašanja. Republički zavod za socijalni rad SRH, Zagreb. 66 - 77.
2. Bačić, F. (1988): Individualizacija u izvršenju krivičnih sankcija u svjetlu osporavanja resocijalizacije u cjelokupnom krivičnom pravu. Savjetovanje na temu: Ostvarivanje principa individualizacije u izvršenju krivičnih sankcija (u štampi).
3. Bajer, M. (1984): Rezultati katamnestičkog ispitivanja recidiviranja nakon zavodskog tretmana kod ranih delinkvenata. U: Institucionalni tretman osoba društveno neprihvatljivog ponašanja. RZZSR SRH, Zagreb. 325 - 331.
4. Bujanović-Pastulović, R. (1990): Socijalno-zaštitne intervencije u relaciji s obiteljskim prilikama, ponašanjem i školovanjem u doba maloljetstva mlađih punoljetnih delinkvenata. U: Delinkvencija mladih. RZZSR SRH, Zagreb. 197 - 218.

5. Davidović, D. (1978): Promene u kriminalnoj politici zapadnih zemalja. Istraživanja na području defektologije I. Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 83 - 87.
6. Gašljević, K. i Martinušić, M. (1988): Ispitivanje uspješnosti izvršenja odgojne mjere upućivanja u dom za preodgoj. Savjetovanje: Ostvarivanje principa individualizacije u izvršenju krivičnih sankcija (u štampi).
7. Hošek, A., Momirović, K., Singer, M. (1974) : Diskriminativna analiza sankcija u prostoru indikatora efikasnosti resocijalizacije. Defektologija. 1-2. 137-154
8. Kovačević, V. (1981): Problemi resocijalizacije maloljetnika s delinkventnim ponašanjem. Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu - Izdavački centar Rijeka. Zagreb - Rijeka. 1 - 167.
9. Mejovšek, M. (1986): Kibernetički model penološkog tretmana. Penološke teme. 1. 3-4. 145-152.
10. Mejovšek, M. (1989): Evaluacija institucionalnog penološkog tretmana. Penološke teme. 4 (1-2). 1 - 7.
11. Mikšaj-Todorović, Lj. (1990): Relacije osobina ličnosti te karakteristika ponašanja mladih počinitelaca krivičnih djela i njihove ranije delinkventne aktivnosti. U: Delinkvencija mladih. RZZSR SRH, Zagreb. 97 - 112.
12. Momirović, K., Viskić-Štalec, N., Mejovšek, M. (1974): Relacije kognitivnih i konativnih karakteristika maloljetnih delinkvenata i efikasnosti resocijalizacije nakon penalnog tretmana. Defektologija. 1 - 2. 155-169.
13. Singer, M., Poldrugač, Z., Mikšaj-Todorović, Lj. (1985): Kriminalitet djece i maloljetnika. Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
14. Šakić, V. (1984): Neki problemi institucionalizacije osoba društveno neprihvatljivog ponašanja. U: Institucionalni tretman osoba društveno neprihvatljivog ponašanja. RZZSR SRH, Zagreb. 161 - 169.
15. Uzelac, S., Hošek, A., Momirović, K. (1987): Evolucija neotkrivenih oblika devijantnog i delinkventnog ponašanja maloljetnika. Penološke teme. 2. 3-4. 205-219.
16. Viskić-Štalec, N., Bujanović-Pastulović, R. (1990): Evolucija devijantnog i delinkventnog ponašanja. U: Delinkvencija mladih. RZZSR SRH, Zagreb. 77 - 96.

THE SUCCESS OF THE PENOLOGIC TREATMENT IN THE RELATION WITH BEHAVIORAL DISTURBANCES AT THE EARLIER AGE

Summary

On the sample of subjects (convicted persons) from the Penal Institution Lepoglava, relations between penologic tretment and earlier behavioral disturbances in subjects were tested through the quasicanonic correlation analysis. The estimation of the success of the penologic treatment was carried out at the two time spots (after three and after six months of the treatment.)

In both time spots two siggnificant quasicanonic factors were isolated. Their structure (particulary of the first one) lead to the conclusion that negative effects of the penologic treatment can be expected in those convicted persons who were at the earlier age showing siggnificant deviation in behavior and the greater intensity of behavioral disturbances. Althoughy it seems that certian interventions were carried out toward these persons at childhood and at juvenile age, it is obvions that they had no adequate results in preventing and stopping further criminal activities of such persons.